

Fabian Persson, *Survival and Revival in Sweden's Court and Monarchy, 1718–1930* (London: Palgrave Macmillan, 2020).
349 pp.

Mikael Alm, Uppsala universitet

För var och en som i sin forskning har kommit in på det svenska hovet är Fabian Persson inte bara bekant, utan djupt avhållen. Med sin avhandling *Servants of Fortune: The Swedish Court between 1598 and 1721* (1999) var han länge en tämligen ensam representant för en modernare svensk hovforskning, och en lika oundgänglig som tacksam referens för ett brett spektrum av humanistiska forskare ifråga om hovet i det tidigmoderna Sverige. Lika frustrerande har det för många 1700-talsforskare varit att Persson gjorde halt vid den karolinska tidens slut. Jag hör till dem som ivrigt har väntat på fortsättningen – på att Persson skulle ta steget in i det fortsatta 1700-talet, med frihetstidens och den gustavianska periodens hov. Nu har han gjort det. Och mer därtill. Persson är tillbaka med besked, och utsträcker sin analys från den frihetstid där han först gjorde halt, hela vägen fram till 1930-talet.

Framställningen drivs av en förståelse av det svenska hovet som rymts i titeln: «survival» och «revival» avser monarkin, och hovet blir den arena där denna överlevnad och denna förnyelse utspelas. För Persson blir hovet skärningspunkten i en svensk modell där kungamakt och en adlig maktelit ingick i en symbios. Denna symbios upprätthöll i förlängningen monarkin i ett Europa av politiska stormar och monarkiers hårda fall. Detta är en lika stor som tankeväckande historia, som jag finner inspirerande då den – i Perssons framställning, men också i en förlängd analys i läsarens, alltså mina, egna reflektioner – förmår ge en förklarande kontext till enskilda händelser och större förlopp.

<https://doi.org/10.7557/4.5868>

Copyright: © 2021 The Author(s). This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License ([CC BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Framställningen kombinerar en kronologisk genomgång med tematiska anhalter, där övergripande grepp tas över specifika faser och fenomen i de historiska förloppen. Detta är måhända inte idealt för den som söker tidsspecifika uppgifter. Detta verk fungerar inte lika väl som ett smidigt uppslagsverk, såsom *Servants of Fortune* i många stycken gjorde. Men det vinner i analytisk skärpa; för den som är intresserad av de större processerna, och som läser problemorienterat eller från pärm till pärm, fungerar upplägget utmärkt. De tematiska anhalterna motiveras av det kronologiska flödet; de analytiska djupdykningarna svarar mot frågor som det kronologiska fågelperspektivet reser. Hela tre index – över personer, platser och ämnesord – torde därtill tjäna den som söker specifika uppgifter väl.

Historien tar avstamp i frihetstidens begynnelse, eller snarare – och analytiskt mer intressant – det post-karolinska hovet där Persson i sin avhandling gjorde halt. Det första kronologiska kapitlet delas upp i två faser, vilka i stort sammanfaller med Ulrika Eleonoras och Fredriks respektive Adolf Fredriks och Lovisa Ulrikas regeringstider. Ulrika Eleonora och Fredrik övertog ett eftersatt hov, stöpt i tyska former och tyngt av föråldrade och för monarkins behov dysfunktionella former. Hovet mobiliserades med ens som ett maktreddskap för den vingklippta kungamakten. Särskilt intressanta är de rumsliga aspekterna. Wrangelska palatset («Kungshuset») på sin Riddarholmsstrand var en tvångströja för de kungliga ambitionerna. Byggnaden medgav helt enkelt inte de rumsliga förutsättningarna för ett livaktigt hovliv, särskilt inte ett hovliv i linje med det franska hov som var tidens ideal. Kungaparets många påstötningar om att få ta det nya slottet, som långsamt tog form vid sin Skeppsbrostrand, i besittning är talande för den kungliga frustrationen. Det nya slottets färdigställande och kungafamiljens inflyttning blir vattendelaren. Som kronprinspar hade Adolf Fredrik och Lovisa Ulrika visat sina ambitioner, och med det nya slottet som rumslig inramning kunde många av de länge tillbakahållna planerna förverkligas. Tronskiftet bevittnade ett vitaliserat hovliv, och därmed en vitaliserad symbios mellan kungamakt och aristokratisk maktelit. Nu kunde den franska hovmodellen realiseras – med en rumslig och därmed rituell åtskillnad mellan de yttre *appartement de parade*, de mellanliggande *appartement de commodité* och de inre *appartement de société* – och med den det mer drivna hovceremoniel, med allt ifrån regelbundna courer till hovmaskerader, som kunde generera såväl inklusivitet som exklusivitet för den aristokratiska makteliten. Att få bära den gyllene nyckeln som utmärkte en kammarherre och äga tillträde till kunglighetens inre rum blev en eftertraktad nåd och statussymbol. Att det kungliga ordensväsendet, där monarken kunde hävda sin konsekreterande makt, föddes här och nu, är ytterligare ett uttryck för dessa strävanden.

Med nästa kapitel fullföljs kronologin in i gustaviansk tid, och den ytterligare vitalisering som den kungliga makthävdelsen 1772 medförde. Gustav III karak-

teriseras som «the great innovator of courtly space», och kapitlet följer hovets ökade roll i symbiosen under 1770- och 1780-tal. Hovet etablerades som navet i tidens sociala och politiska liv, såväl ifråga om allmänhetens tillträde till (och därmed möjlighet att påverka) kungens person vid audienser som maktelitens mer exklusiva tillträde till densamma vid entréer och andra sammanhang. Med nästa kapitel bryts kronologin för en tematiskt orienterad fördjupning i Adolf Fredriks och Gustav III:s regeringar, där hovet som «le grand monde» fördjupas, med fokus på hur maktelit och kungamakt interagerade genom hovets vardagsliv och fester. Mönstret är bekant från tidigare kapitel: det som i mycket grundlades under Adolf Fredriks och Lovisa Ulrikas tid blommade ut under Gustav III:s och Sofia Magdalenas (fastän den senare inte ges särskilt mycket plats eller agens i framställningen). Tematiken fullföljs i det följande kapitlet, där symbiosen mellan kungamakt och maktelit vid Gustav III:s hov fördjupas med fokus på enskilda öden, där stjärnskott av kunglig nåd och platta fall av kunglig onåd får teckna bilden.

Så återupptas den kronologiska gången. Med 1809 års statskupp, den nya regeringsformen och det efterföljande dynastiska skiftet förändrades det mesta i Sveriges politiska landskap. Men här gör Persson stora och intressanta poänger ifråga om hovets betydelse i sammanhanget. Dess gustavianska former bestod i hög grad till såväl sammansättning som organisation, och hovet förblev en nod för symbiosen mellan den nya kungamakten och den fortsatt aristokratiska makteliten. Här visar sig styrkan i Perssons hybrida framställningssätt. Genom att skifta till ett tematiskt perspektiv kan Persson påvisa kontinuiteten i svensk hovetikett från 1740-tal (egentligen 1750-tal och det nya slottets färdigställande) och framåt, förbi 1809 och in i det bernadotteska landskapet. Hovet förblev ett maktredskap och en tummelplats för en obruten symbios mellan kungamakt och maktelit.

Först 1844, när Karl XIV Johan dog och Oscars trädde till, rubbas de etablerade cirkelarna. Den så livskraftiga och länge instrumentella symbiosen mellan kung och adel bryts – «symbiosis» förbyts i «rift» – och hovet förlorar sin centralitet. Trådarna vävs samman med analytisk skärpa. Det är ett annorlunda beskaffat samhälle med andra socio-ekonomiska strukturer, med en annan maktelit där rikedom trumfar börd, och en annan kungamakt som alltmer marginaliseras i maktutövningen. Allt flyter samman, och interaktionen mellan kungamakt och samhälle – där hovet länge varit ett nav – blir en annan. Enkelt uttryckt: den konsekreterande makten som var, där en kunglig nick kunde betyda *make or break*, övergår obevekligt i ett nådigt vinkande från balkonger och flaggutdelning vid högtider.

Det finns många förtjänster med Perssons arbete. Till de främsta räknar jag kopplingarna till det internationella forskningsläget. Persson placerar förtjänst-

fullt och välbehövt i det svenska hovet och dess utveckling i ett synnerligen livaktigt forskningsfält, där kopplingar till än Frankrike, än Ryssland, än England effektivt tecknar de större sammanhangen. Dessvärre, och något överraskande, är det svenska forskningsläget mycket svagt. Där dialogen med internationell forskning är stark, är dialogen med svensk forskning närmast obefintlig. Persson är fjärran från så ensam på sin mark som han gör gällande. Ifråga om frihetstidens monarki lyser exempelvis Jonas Nordins arbeten med sin frånvaro, ifråga om den gustavianska tidens hovkultur får man leta förgäves efter exempelvis My Helsing, och ifråga om den bernadotteska tidens många utmaningar finns, förutom Per Sandins avhandling (vilken tillsammans med Henrika Tandefelts dito får representera dagens forskningsläge), inte en enda av de många i sammanhanget relevanta publikationer som projektet *En dynasti blir till*, under ledning av Nils Ekedahl, producerade med bland referenserna.

En annan sorg för en gustaviansk forskare är att en period som alldeles uppenbart är central för problematiken, återigen – och som så ofta i 1700-talsforskningen – behandlas styvmoderligt: Gustav IV Adolfs regeringstid. Persson pekar tydligt på vikten av denna period. Det är uppenbart att någonting händer med symbiosen mellan kung och aristokrati här. Vi skall minnas att Gustav IV Adolfs fall skedde inför öppen ridå, vid hans hov, mitt under hans dagliga hovprotokoll och av herrar vid hans hov. Men det blir styvmoderligt: Gustav IV Adolfs förehavanden stannar vid ett fullföljande av faderns politik, med det närmast stereotypiska tillägget att han saknade faderns karisma. Att han faktiskt utfärdade en ny hovordning, och alldeles uppenbart försökte göra någonting med hovet och den där symbiosen, nämns inte. Här finns mer att göra.